

ISSN 2367-7031 / www.piron.culturecenter-su.org

БРОЙ # 14 / 2017 / КОНТЕКСТ И КОНТЕКСТУАЛИЗАЦИИ

URL: http://piron.culturecenter-su.org/wp-content/uploads/2017/06/Jacques-Derrida_Signature-Event-Context.pdf

Подпис Събитие Контекст

Жак Дерида

Жак Дерида (1930-2004) е френски философ с принос в работата върху философските концепти и историцизирането на смисъла в дискурса на философията. Световна рецепция получава въведеният от него похват на деконструкцията – апоретична текстуална стратегия, изведена в хода на преосмислянето на опозициите, конструиращи философския дискурс. Ранните му текстове тематизират пренебрегването на писмеността във философска традиция. В късните му книги се наблюдава етико-политически обрат с внимание към актуалните събития и социални проблеми.

Най-продуктивният, най-цитираният и най-обсъжданият философ на съвременността, той е автор на повече от 80 произведения и студии, сред които са преведените на български език книги: „За граматологията“ (1967), „Писмеността и различието“ (1967), „Гласът и феноменът“ (1967).

Преведеният тук текст е представен за първи път на Международния конгрес на франкофонските философски общества, в Монреал през август 1971 г. Преводът е направен по първото му издание в книгата: Jacques Derrida, *Marges de la philosophie*. Paris: Seuil, 1972 (365-393).

Превод от френски език: **Жана Дамянова**

Винаги за улеснение ще се придържаме към речевото изказване.

Остин, *How to Do Things with Words* (фр. пр. Лан, с. 122).

Сигурно ли е, че на думата *комуникация* съответства единствен и еднозначен концепт, строго управляем и препредаваем: казано по друг начин комуникабилен? Тогава, в съответствие с една странна дискурсивна фигура, първо би трябвало да се запита дали думата, или означаващото „комуникация“ пренася определено съдържание, подлежащо на идентифициране смисъл, поддаваща се на описание стойност. Но дори само за да произнеса и да предложи този въпрос, вече трябва да съм схванал смисъла на думата *комуникация*. Принуден съм да предопределя комуникацията като носител, пренос или място за преход в преминаването на един *смисъл* и на *единствения* смисъл. Ако *комуникация* има много смисли и ако тази множественост не е редуцируема, не би било оправдано прибързаното определение на комуникацията като препредаване на *смисъл*, дори и да се предположи, че сме в състояние да се разберем за всяка от тези думи (препредаване, смисъл и т.н.). Впрочем ние не разполагаме с предварително позволение да пренебрегваме *комуникацията* като дума и да я ограбваме като многозначна дума. Тя открива пред нас семантично поле, което не се ограничава точно до семантиката, до семиотиката, още по-малко, до лингвистиката. То принадлежи на семантичното поле на думата *комуникация*, което означава и с несемантични движения. Тук едно най-малкото изпреварващо прибъгване към обикновения език и към двусмислията на естествения език ни учи, че е възможно, например, да се *предаде движение*, или че трептене, удар, изместване на *сила* може да бъде предадено – като разбираме: разпространено, препредадено. Казва се също, че различни или отдалечени места могат да се свързват помежду си чрез такъв проход или такъв отвор. Тогава случващото се – това, което е препредадено, пренесено – не са явленията на смисъла или на значението. В тези случаи нямаме работа със семантично или концептуално съдържание, нито със семиотична операция, още по малко – с лингвистичен обмен.

Все пак, не твърдим, че несемантичният смисъл на думата *комуникация*, така както той работи в обикновения език, в един или в повечето от т.нар. естествени езици, конституира нейния *буквален* или *първичен* смисъл и че семантичният, семиотичният или лингвистичният смисъл съответства на една производност, екстензия или

редукция, на метафорично изместване. Не твърдим, както изглежда примамливо, че семио-лингвистичната комуникация се титулува *more metaphorico* „комуникация“, доколкото по аналогия с „физическата“ или „реалната“ комуникация тя осигурява преминаване, пренася, препредава, предлага достъп до нещо. Ние няма да кажем това:

1) защото стойността на *буквалния смисъл* изглежда по-проблематична от всякога;

2) защото тъкмо стойността на изместване, пренасяне и т.н. е конституираща за концепта метафора, чрез която претендираме за разбиране на семантичното изместване, което се извършва с комуникацията като семио-лингвистично явление.

(Тук бих искал да отбележа в скоби, че този доклад [*communication*] ще се отнася, вече се отнася, до проблема за полисемията и за комуникацията, за дисеминацията, която ще противопоставя на полисемията – и на комуникацията. В един момент някакъв концепт за писменост няма да пропусне да се намеси, за да се трансформира и може би да трансформира проблематиката.)

Изглежда, от само себе си се разбира, че полето на неуточнимите значения на думата „комуникация“ повсеместно се поддава на редукция в пределите на това, което се нарича *контекст* (и отново в скоби, обявявам, че тъкмо това научно съобщение ще засяга проблема за контекста и познавателния въпрос за случващото се с писмеността, що се отнася до контекста изобщо). Например в *колоквиум по френскоезична философия*, договорен контекст, създаден от един вид имплицитен, но структурно смътен консенсус – изглежда предписано, че се предлагат „доклади“ върху комуникацията, доклади в дискурсивна форма, доклади за колоквиуми, произнесени устно, предназначени да бъдат чути и да започнат или да продължат диалозите в хоризонта на една интелигибилност и смислова истина така, че накрая, по право, може да се установи общо съгласие. Тези доклади би трябвало да се удържат в елемента на определен „естествен“ език, който тук наричаме френски и който управлява някои твърде особени употреби на думата *комуникация*. Най-вече предметът на тези доклади би трябвало, по приоритет или заради предимство, да се организира около комуникацията като *дискурс* или, във всеки случай, като означаване. Без да изчерпваме всички импликации и цялата структура на „събитие“ като това, което предполага много дълъг предварителен анализ, изискванията, които току-що припомним, изглеждат

очевидни; и ако някой все още се съмнява, достатъчно е да разгледа нашата програма, за да се убеди.

Но дали някога изискванията на един контекст са абсолютно определими? Такъв е в основата си най-общият въпрос, който бих опитал да изследвам. Има ли строг и научен концепт за *контекст*? Понятието контекст не приютява ли зад някакво объркване твърде определени философски предпоставки? Още сега бих искал да покажа по-обобщено защо един контекст не е никога абсолютно определен или по-скоро, какво в неговото определение не е никога сигурно или изчерпателно. Тази структурна неизчерпателност би имала като двоен ефект:

1) отбелязването на теоретичната недостатъчност на *общоприетия концепт* за (лингвистичен или нелингвистичен) *контекст*, така както е разбран в много изследователски области, както и на всички концепти, с които той е систематично свързан;

2) необходимостта от някакво обобщаване и някакво изместване на концепта писменост. Този концепт не би могъл повече да бъде разбран под категорията комуникация, най-малкото, в ограниченото ѝ значение на препредаване на смисъл. Обратно, тъкмо в общото поле на определената по този начин писменост, ефектите на семантичната комуникация биха могли да бъдат охарактеризирани като вторични, вписани, допълнителни.

Писменост и телекомуникация

Възприемем ли писмеността като понятие в обичайното му значение – което по никакъв начин не бива да се мисли за невинно, първично или естествено, – би трябвало ясно да видим в нея *комуникативно средство*. Дори би трябвало да я признаем за могъщо комуникативно средство, което *разширява* много далеч, едва ли не до безкрайност полето на речевата или жестова комуникация. Това е банална очевидност, за която съгласието изглежда лесно постижимо. Няма да описвам всички *модуси* на разпространето на писмеността във времето и пространството. В замяна ще се спра върху стойността на *разширението*, до което току-що прибягнах. Изказването, че писмеността *разширява* полето и увеличава властта на речевата или жестовата комуникация, не предполага ли един вид *хомогенно* комуникативно пространство? Обхватът на гласа или на жеста сигурно ще срещне фактическото ограничение,

емпиричната преграда на времето и пространството; тогава писмеността ще се появи по същото време, в същото пространство, за да разхлаби границите и да открие *същото поле* в много разширен обхват. Смисълът, съдържанието на семантичното съобщение, ще бъде препредаден, *комуникиран*, с различни *средства*, с технически мощни посредници, на много по-далечно разстояние, но в среда, която остава в същността си непрекъсваема и равна на себе си; хомогенен елемент, през който единството и целостта на смисъла не биха били същностно накърнени. Всяко накърняване тук би било случайно.

Системата на тази интерпретация (която по някакъв начин е също и системата на интерпретацията или във всеки случай – на всяка херменевтична интерпретация), въпреки че е общоприета или доколкото е общоприета като здравия разум, е била *репрезентирана* в цялата история на философията. Дори бих казал, че в същината си тази интерпретация на писмеността е присъща на философията. Ще се задоволя с един пример, но не вярвам, че в цялата история на философията като такава е възможно да се открие дори един-единствен контрапример на анализ, който същностно да противоречи на предложения от Кондияк анализ, под непосредственото вдъхновение на Уорбъртън, в „Есе за произхода на човешките познания“ [*Essai sur l'origine des connaissances humaines*]. Избрах този пример, защото той съдържа *експлицитна* рефлексия за произхода и функцията на писмения текст (подобна експлицитност не може да бъде открита в цялата философия и условията за възникването или прикриването ѝ би трябвало да се анализират), която тук се организира във философски дискурс, който този път, подобно на всяка философия, предполага простота на произхода, приемственост на всяка производност, на всяко произвеждане, на всеки анализ, хомогенност на всички редове. Аналогията е водещият концепт в мисленето на Кондияк. Избрах този пример също защото анализът, „проследяващ“ произхода и функциите на писмеността, е разположен, в известна степен, по некритически начин *под авторитета на категорията за комуникация*¹. Ако хората пишат, то е: 1) защото трябва да общуват; 2) защото това, което трябва да споделят, е тяхната „мисъл“, „идеите“ и репрезентациите им. Мисълта като репрезентация предшества и направлява комуникацията, която пренася „идеята“, означеното

¹ Русоистката теория за езика и писмеността също е предложена под общия наслов на *комуникацията*. („За различните средства за предаване [*communiquer*] на мислите ни“ — заглавие на първа глава от *Есе за произхода на езиците*.)

съдържание; 3) защото хората вече са в състояние да общуват и да предават мисълта си, когато постепенно измислят комуникативното средство писменост. Ето един откъс от XIII-та глава на втора част („За езика и метода“), първи раздел („За произхода и развитието на езика“), (Писмеността е модалност на езика и маркер за непрекъснат прогрес в същностно лингвистичната комуникация), параграф XIII, „За писмеността“: „Хората, които били в състояние да комуникират мислите си чрез звуци, почувствали необходимостта да измислят нови знаци, пригодни да придадат трайност на тези мисли и да осигурят *опознаването* им от *отсъстващи* лица“ (подчертавам стойността на *отсъствието*, чието преразглеждане рискува да въведе някакъв прорив в хомогенността на системата). След като хората вече са „в състояние да комуникират мислите си“ и правят това посредством звуците (което според Кондияк е вторият етап: членоразделната реч се явява, за да „допълни“ езика на действието, който е единственият радикален принцип на всеки език), раждането и развитието на писмеността ще следват пряка, проста и непрекъсната линия. Историята на писмеността ще съответства на закон от икономия на механиката: спечелване на повече пространство и време чрез най-удобното съкращение; така писмеността никога няма да има и най-малък ефект върху структурата и съдържанието на смисъла (на идеите), които тя трябва да пренесе. Същото съдържание, комуникирано преди с жестове и звуци, от сега нататък ще се препредава чрез писмеността и то в последователност, чрез различните способности за отбелязване от пиктографската писменост до азбучната, минавайки през йероглифите на египтяните и идеографското писмо на китайците. Кондияк продължава: „Така въображението им само ще представя *същите* образи, които те вече са изразили чрез действия и думи и които още от самото начало направиха езика образен и метафоричен. *Най-естественото средство* тогава е било рисуването на изображенията на нещата. *За да се изрази идеята* за човек или за кон, ще се репрезентира формата на едното или на другото и първият опит за писане няма да бъде нищо повече от опростена картина.“ (Курсивът мой – Ж. Дерида.)

Репрезентационисткият характер на писмената комуникация – писмеността като картина, възпроизвеждане, имитация на съдържанието – ще бъде инвариантна черта на всички следващи усъвършенствания. Концептът за *репрезентация* тук е неразделен от концептите за *комуникация* и *изразяване*, които подчертах в текста на Кондияк. Сигурно е, че репрезентацията ще се усложнява, ще си набавя разклонения

и допълнителни степени, ще стане репрезентация на репрезентацията в йероглифните, идеографските, а после и във фонетико-азбучните писмености, но репрезентационистката структура, която маркира първата степен на експресивната комуникация, съотнесеността идея/знак, никога няма да бъде отменена, нито трансформирана. Като описва историята на типовете писменост, последователната им производност от един общ корен, който никога не се измества, а осигурява един вид общност на аналогичното участие сред всички типове писменост, Кондияк заключава (практически, това е цитат от Уорбъртън, подобно на цялата глава):

Ето я общата история на писмеността, от етапа на картината до този на буквата, движена от *обикновена градация*; защото буквите са *последните крачки*, които остава да бъдат направени след китайските знаци, които от една страна са сходни по природа с египетските йероглифи, а от друга, се отнасят към буквите по същия начин, както йероглифите към мексиканските картини и китайските писмени знаци. Те са толкова близки до нашата писменост, че азбуката *просто намалява* затруднението от техния брой и е *пестеливото* им *съкращаване*.

След като изнесохме на показ този *хомогенен и механичен* мотив на икономическа редукция, да се върнем към понятието за *отсъствие*, което мимоходом отбелязах в текста на Кондияк. Как това понятие е определено тук?

1) Преди всичко то е отсъствието на получателя. Писането съществува, за да се предаде нещо на отсъстващи. Отсъствието на отправителя, на подателя след изоставянето на маркера, който дори и откъснат, продължава да произвежда следствия отвъд присъствието си и независимо от наличната актуалност на неговото искане-да-каже (*vouloir-dire*) и дори отвъд самия живот, това отсъствие, което все пак принадлежи на структурата на всяка писменост – и нататък, ще добавя, изобщо на всеки език – това отсъствие не е разгледано от Кондияк.

2) Отсъствието, за което говори Кондияк, е определено най-класически като непрекъснато изменение и нарастващо изчерпване на присъствието. Репрезентацията редовно *допълва* присъствието. Но тази операция на добавяне, разчленяваща всички моменти на опита, така както е въведена в означаването („допълнителността“ е един от най-решаващите операционални концепти на Кондияк² и е от най-използваните в *Есетто*), не е показана като прекъсване на присъствието, но като възстановяване и непрестанно, хомогенно изменение на присъствието в репрезентацията.

² Езикът *допълва* действието или възприятието, членоразделният език *допълва* езика на действието, писмеността *допълва* членоразделния език и т.н.

Тук не мога да анализирам всичко, което концептът за отсъствие като изменение на присъствието предполага, във философията на Кондияк и другаде. Нека само да отбележим, че той управлява друг операционален концепт (за удобство прибягвам до класическото противопоставяне между *операционален* и *тематичен*), който е също толкова решаващ за *Есето: скицирането* [*tracer*] и *припомнянето* [*retracer*]. Подобно на концепта за допълнителност, концептът за следа би могъл да бъде определен по различен от предпочетения от Кондияк начин. Скицирането според него означава „експресивност“, „репрезентиране“, „припомняне“, „ставане присъстващ“ („вероятно скицирането дължи произхода си на необходимостта на мислите ни така да оставят следа и без съмнение тази необходимост е съдействала за съхраняването на езика на действието като най-лесно подаващ се на рисуване“) („За писмеността“, с. 128). Знакът се заражда едновременно с въображението и паметта, в момента, когато отсъствието на обекта го изисква от сегашното възприятие („Както вече видяхме, паметта се състои само в способността за припомняне на знаците на идеите ни или на обстоятелствата, които са ги съпътствали; и тази способност се проявява само благодарение на *аналогията на знаците* (курсивът мой – Ж. Дерида: концептът за аналогия, който организира цялата систематичност на Кондияк, всъщност осигурява всички разновидности на континуитета, особено тази на присъствието и отсъствието); и чрез реда, който внесохме в идеите ни, обектите, които искаме отново да си представим, се обвързват с някои от сегашните ни нужди“) (1, 11, гл. IV, § 39). Това остава вярно за всички знакови редове, разграничени от Кондияк (произволни, непредвидени и дори естествени – нюансирано разграничение, което Кондияк преразглежда в някои аспекти в писмата си до Крамер). Философската операция, която Кондияк нарича „припомняне“, се състои в преобръщане, чрез процес на анализ и непрекъснато разграждане, на движението на генетично извеждане, което води до простото усещане и до чувственото възприятие, налично в сложния строеж на репрезентацията: от първичното присъствие до най-формализирания изчислителен език.

Лесно ще бъде да се покаже, че в принципа си този тип анализ на писменото означаване нито започва, нито завършва с Кондияк. Ако днес се казва, че този анализ е „идеологически“, не би трябвало да се разбира най-напред като противопоставяне между понятията и „научните“ концепти или като позоваване на често догматичната и както също би могло да се каже – на „идеологическата“ употреба на така рядко

разпитваната днес дума идеология, във възможността и в историята ѝ. Ако определям като идеологически понятия от Кондияков тип, постъпвам така, защото на основата на обширна, мощна и систематична философска традиция, доминирана от очевидността на *идеята* (*eidōs, idea*), те прорязват рефлексивното поле на френските „идеолози“, които в дирята на Кондияк изработват теория за знака като репрезентиране на идея, която от своя страна репрезентира възприетото. Оттогава комуникацията е пренос на репрезентация като идеално съдържание (това, което ще бъде наречено смисъл); и писмеността е разновидност на тази главна комуникация. Един вид: комуникация, съдържаща специфика, отнасяща се до вътрешно присъщата специфика на рода.

Сега, ако се запитаме: в този анализ, какъв е същностният предикат на тази *специфична разлика*, ще преоткрием *отсъствието*.

Тук изтъквам следните две предложения или хипотези:

- 1) тъй като всеки знак, както в „езика на действието“, така и в членоразделния език (даже преди намесата на писмеността в класически смисъл), предполага някакво отсъствие (за отграничаване), отсъствието в полето на писмеността трябва да е от първичен тип, ако се търси признаване на някаква специфика на писмения знак;
- 2) ако случайно така възприетият предикат, за да характеризира присъщото на писмеността отсъствие, се оказва подходящ за всякакъв вид знак и комуникация, ще последва общо изместване: писмеността вече няма да бъде един вид комуникация и всички основни концепти, на които писмеността бе подчинена (самият концепт като смисъл, идея или схващане на смисъла и на идеята, концептът за комуникация, за знак и т.н.), се проявяват като некритически, зле формулирани и предназначени по-скоро да осигурят авторитета и силата на един исторически дискурс.

Нека да опитаме, като продължаваме да заемаме изцяло нашата отправна точка от класическия дискурс, да охарактеризираме това отсъствие, което изглежда се намесва по специфичен начин във функционирането на писмеността.

Писменият знак излиза напред при отсъствието на получателя. Как да опишем това отсъствие? Можем да кажем, че в момента, в който аз пиша, получателят може да отсъства от полето на сегашното ми възприятие. Но дали това отсъствие не е само едно

отдалечено, закъсняло присъствие, идеализирано под една или друга форма в процеса на репрезентацията си? Изглежда не е такъв случаят, или поне това разстояние, отклонение, закъснение, това оразличаващо отлагане [*différance*], би трябвало да се отнесе към някакъв абсолютен отсъствието, за да се конструира структурата на писмеността, като допуснем, че писменост изобщо съществува. Точно тук, това оразличаващо отлагане [*différance*] като писменост не би могло повече (да е) (онтологическа) промяна в присъствието. За да съхрани писмените си функции, „докладът“ ми би трябвало да остане четлив, въпреки абсолютното изчезване на всеки принципно определен получател. Докладът ми трябва да бъде повторен – итерабилен в абсолютното отсъствие на получателя или на множеството на емпирично определените му получатели. Тази итерабилност (*iter*, повторно, произхожда от *itara*, друг на санскрит и всичко, което следва, може да бъде прочетено като разработване на логиката, свързваща повторението с другостта) структурира самата маркираност на писмеността, без оглед на конкретния тип (пиктографична, йероглифна, идеографична, фонетична, азбучна – нека си послужим с тези стари категории). Писменост, която отвъд смъртта на получателя не е структурно четивна – итерабилна, не би била писменост. Както изглежда, това е очевидност, но аз не бих искал тя да бъде възприемана в това ѝ качество и ще разгледам най-крайното възражение, което може да бъде отнесено към посоченото предложение. Нека си представим писменост, чийто код е достатъчно идиоматичен, за да е установен и познат само на двама „субекта“, по подобие на някой секретен шифър. Можем ли да твърдим, че със смъртта на получателя или на двамата партньори, маркерът, оставен от единия от тях, продължава да бъде писменост? Да, доколкото, регламентирана от непознат или не-лингвистичен код дори, тя е създадена в идентичността си като маркер на своята итерабилност, в отсъствието на този или онзи и оттук – на границата на всякакъв емпирически определим „субект“. Това предполага, че не съществува код – органон на итерабилността, който да е структурно секретен. Възможността за повторение и съответно, за идентифициране на знаците, е внедрена във всеки код, превръща го в комуникабилна, препредаваема, дешифрируема, итерабилна за някой трети решетка, а след това и за всеки възможен потребител, по принцип. И това отсъствие не е продължително изменение на присъствието, то е срыв, „смъртта“ или възможността за „смърт“ на получателя, вписана в структурата на маркирането (мимоходом казано, в този пункт стойността или „ефекта“ на трансценденталност се свързва по необходимост с възможността на анализираните по този начин писменост и „смърт“).

Може би, парадоксално следствие на позоваването на итерабилността на кода, което използвам в момента, е разцепването в крайния анализ на авторитета на кода като завършена система от правила; със същия жест – радикалното разрушаване на всеки контекст като кодов протокол. След миг ще се върнем отново тук.

Валидното за получателя е в сила по същите причини и за отправителя или произвеждащия. Писането е произвеждане на знак, който ще създаде своеобразна машина, която от своя страна, е производителна, на чието функциониране предстоящото ми изчезване принципно няма да попречи и която предлага, която се предлага за четене и за пренаписване. Когато говоря за „предстоящото ми изчезване“, постъпвам така само за да направя непосредственото предложение по-приемливо. Трябва да мога да кажа самото ми изчезване, не-присъствието ми изобщо и примерно, не-присъствието на моето искане-да-кажа, на моята интенция-за-означаване, на моята воля-да-съобщя-това, от разпространяването или от произвеждането на маркера. За да бъде написаното нещо писмено, то трябва да продължи „да действа“ и да бъде четливо дори когато този, когото наричат автор на написаното, не отговаря повече за това, което е написал, за това, което изглежда е подписал, било защото е временно отсъстващ, било защото е мъртъв или защото поначало той не поддържа абсолютно актуалната си присъстваща интенция или вниманието си, пълнотата на това, което той иска-да-каже, на това, което изглежда е било написано „от негово име“. Отново изниква възможността да бъде повторен току-що скицираният анализ, само че, този път, от страната на получателя. Положението на пишещия и на подписващия, изправен пред написаното, е в същността си еднакво с положението на читателя. Във „Федър“ Платон осъжда точно това основно отклонение, дължащо се на писмеността като итеративна [*itérative*] структура, откъсната от всякаква абсолютна отговорност, от *съзнанието* като авторитет от последна инстанция, осиротяла и още с раждането си лишена от бащина подкрепа. Ако жестът на Платон е философското движение *par excellence*, то тук оценяваме залога, който ни занимава.

Преди уточняване на неизбежните последици на тези присъщи за ядрото на всяка писменост черти, (с други думи: 1) разривът с комуникативния хоризонт като общуване между съзнания или присъствия и като лингвистичен или семантичен пренос на искане-да-кажа; 2) отнемането на всякаква писменост от семантичния или от херменевтичния хоризонт, който поне като хоризонт на смисъла се оставя да бъде

разкъсан от писмеността; 3) необходимостта да се *отдалечим* от концепта за полисемия, този, който другаде нарекох дисеминация (*dissémination*) и който също е концептът за писменост; 4) отпадането или пределът на концепта за „реален“ или „лингвистичен“ контекст, чието теоретическо определение или емпирическо насищане писмеността прави невъзможно или недостатъчно), бих искал да докажа, че чертите, които могат да се разпознаят в класическия и тясно определен концепт за писменост, подлежат на генерализация. Те не са валидни само за редовете от „знаци“ и за всички езици изобщо, но също, отвъд семио-лингвистичната комуникация, – за цялото поле, което философията би нарекла опит или – опит на битието: споменатото по-горе „присъствие“.

В действителност, какви са основните предикати в най-краткото определение на класическия концепт за писменост?

1. Един писмен знак, в общоприетия смисъл на думата, е маркер, който остава и който не се изчерпва в сегашността на вписването си и също така може да позволи итерация на отсъствието отвъд присъствието на емпирично определения субект, който го е излъчил или произвел в даден контекст. Тъкмо тук, поне по традиция, „писмената комуникация“ се разграничава от „речевата комуникация“.

2. Същевременно, един писмен знак има сила да разтрогне връзката си с контекста, по друг начин казано – с множеството от присъствия, които организират момента на вписването му. Тази разтрогваща сила не е инцидентен предикат, тя е самата структура на записа. Това, което току-що изтъкнах, е твърде очевидно, ако се отнася до т.нар. „реален контекст“. Съставна част на претендиращия за реалност контекст е някакво „настояще“ на писането, присъствието на пишещия в това, което пише, наличието на цялото му обкръжение и на хоризонта на неговия опит и най-вече – на интенцията, на искането-да-каже това, което ще вдъхнови в даден момент писането. Присъщо и правомерно за знака е да бъде четлив дори когато моментът на произвеждането му е необратимо загубен и дори ако не зная това, което неговият предполагаем автор-писар е искал преднамерено и съзнателно да каже в момента на писането, т.е. след изоставяне на знака на същностното му отклонение. Отнесена към вътрешно семиотичния контекст, силата на разрива не е по-малка: заради неговата същностна итерабилност винаги е възможно една записана синтагма да бъде изтръгната извън реда, от който е взета или дадена, без да ѝ се отнема всяка възможност за функциониране освен конкретната „комуникативна“ възможност.

Евентуално, могат да ѝ се признаят други възможности, като се впише или *присади* в други вериги. Никой контекст не може да се затвори в себе си. Нито някой код, който тук е едновременно възможността и невъзможността на писмеността – на своята същностна итерабилност (повторение/промяна).

3. Разтрогващата сила удържа пространствеността, която конституира писмения знак: пространственост, която го отделя от другите елементи на вътрешната контекстуална верига (винаги отворената възможност за отнемане и присаждане), но също и от всички форми на наличен референт (минал или бъдещ в изменената форма на сегашното минало или сегашното бъдеще), обективна или субективна. Тази пространственост не е простото отрицание на една липса, а е появата на маркера. Въпреки това той не е остатъкът като работа на негативното в служба на смисъла, от живия концепт, от *telos*-а, подлежащ на *снемане* и редукция в *Arhebung* на една диалектика.

Дали тези три предиката, с цялата приобщаваща се към тях система, са предназначени само за „писмената“ комуникация в тесен смисъл на думата, както често се допуска? Не ги ли откриваме във всеки език, примерно – в говоримия език и накрая в целостта на „опита“, доколкото той не се отделя от полето на маркера, т.е. от решетката на изтриването и разликата, от итерабилните единици, от откъсващите се от вътрешния и външния им контекст единици, отчуждаващи се и от себе си, доколкото самата итерабилност, която конституира тяхната идентичност, никога не им позволява да останат една идентична на себе си единица?

Нека разгледаме който и да е елемент от говоримия език, някоя малка или голяма единица. Първо условие за нейното функциониране е точният ѝ ориентир спрямо даден код; но, тук предпочитам да не се обвързвам твърде много с концепта код, който не ми изглежда сигурен; нека приемем, че някаква идентичност на елемента (маркер, знак и т.н.) трябва да позволи разпознаването и повторението му. През емпиричните вариации на тона, на гласа и т.н., евентуално – през някакъв акцент, би трябвало, например, да се разпознае идентичността на означаващата форма, както ще я наречем. Защо тази идентичност парадоксално е разделянето или скъсването със себе си, което ще превърне звуковия знак в графема? Тъй като тази единица на означаващата форма се конституира единствено чрез итерабилността си и чрез възможността да бъде повторена в отсъствието не само на своя „референт“, което се подразбира от само себе си, но и в отсъствието на определено означаемо или

на актуалната интенция за означаване, както и на всяка присъстваща в момента комуникативна интенция. Струва ми се, че структурната възможност за откъсване от референта или от означаемото (следователно, от комуникацията и контекста ѝ), превръща всяко маркиране, дори и устното, в графема изобщо; казано по друг начин, както видяхме – в неприсъстваща *остатъчност* на разделения от мнимото си „произвеждане“ или от произхода си маркер. И дори бих разширил приложението на този закон върху всеки опит изобщо, ако е прието, че не съществува опит на *чистото* присъствие, а има само вериги от диференциални маркери.

Нека останем за кратко в този пункт и нека се върнем към отсъствието на референта и дори – на означения смисъл, всъщност, на интенцията на съответното означаване. Отсъствието на референта сега е твърде лесно допустима възможност. Тази възможност не е само емпирична евентуалност. Тя създава знака; и евентуалното присъствие на референта в момента на посочването му не променя нищо в структурата на чертата, което предполага, че маркирането може да мине без референт. Хусерл много точно анализира тази възможност в своите „Логически изследвания“. Тя е двойствена:

1. Съобщение, чийто обект е възможен, може да бъде напълно изговорено и да бъде чуто без реалният му обект (неговият референт) да е наличен, било за този, който произвежда съобщението, било за този, който го получава. Ако казвам, гледайки през прозореца: „Небето е синьо“, това съобщение ще бъде разбираемо (нека временно кажем, щом желаете, комуникабилно) дори ако събеседникът ми не вижда небето; дори ако аз самият не го виждам, ако не го виждам добре, ако греша или ако искам да заблудя събеседника си. Невинаги става така; но присъщо на структурната възможност на съобщението е да може да се формулира и да може да функционира като празна референция или като референция, откъсната от своя референт. Без тази възможност, която е също така общата, обобщената и обобщаващата итерабилност на всеки маркер, не би имало изказване.

2. Отсъствието на означаемото. Хусерл също го анализира. Той схваща отсъствието като винаги възможно дори ако, съгласно аксиологията и телеологията, направляващи анализа му, Хусерл оценява тази възможност като непълноценна, опасна или „критична“: тя поставя началото на феномена на кризата на смисъла. Отсъствието на смисъл може да се разпредели в три форми:

А) Мога да си служа активно със символите, без да ги одухотворявам, активно и актуално, с внимание и интенция към значението (криза на математическия символизъм според Хусерл). Хусерл настоява върху факта, че това не пречи на знака да функционира: кризата или празнотата на математическия смисъл не се ограничава само с техническия прогрес (намесата на писмеността тук е решаваща, както самият Хусерл отбелязва в „Произходът на геометрията“).

Б) Някои съобщения могат да имат смисъл, въпреки че са лишени от *обективно* значение. „Кръгът е квадратен“ е пропозиция, притежаваща смисъл. Тя има достатъчно смисъл, за да я оценя като погрешна или противоречива – (*widersinning*, а не *sinnloss*, казва Хусерл). Поставям този смисъл под категорията на отсъствието на означаемото, въпреки че тук, триадата означаващо/означаемо/референт е ненужна за разбирането на Хусерловия анализ. „Квадратен кръг“ означава отсъствието на референт, несъмнено и отсъствието на някакво означаемо, но не отсъствието на смисъл. В тези два случая кризата на смисъла (неприсъствие изобщо, отсъствие като отсъствие на референта – и на възприятието – или на смисъла – на интенцията на актуалното значение) е винаги свързана със същностната възможност на писмеността; и тази криза не е инцидент – фактическа и емпирическа аномалия на говоримия език, тя е също така позитивна възможност и „вътрешна“ структура, под формата на някаква външност.

В) Накрая съществува това, което Хусерл нарича *Sinnlosigkeit* или аграматичност. Примерно „зеленото е или“ или „абракадабра“. В последните случаи Хусерл допуска, че вече няма език или поне – „логичен“ език, няма познавателен език, разбран от Хусерл телеологично, нито език, съобразен с възможната интуиция за *истински* означените и актуално поднесени обекти. Тук сме пред решаваща трудност. Преди да престана да се занимавам с проблем, засягащ дебата ни върху комуникацията, бих отбелязал, че първоначалният интерес на Хусерловия анализ, на който се позовавам тук (по-точно, като го откъсвам до известна степен от контекста му или от телеологичния му или метафизичен хоризонт – операция, за която трябва да се запитаме как и защо е винаги възможна), е да обхване и както ми се струва, да достигне до строгото разделяне на анализа на знака или на израза (*Ausdruck*) като

означаващ знак, искащ да говори (*bedeutsame Zeichen*) за всеки комуникативен феномен³.

Да се върнем отново към аграматичната *Sinnlosigkeit*. В своите „Логически изследвания“ Хусерл се интересува от системата от правила на една универсална граматика, не от лингвистична, а от логическа и епистемологична гледна точка. В една важна бележка към второто издание⁴ той уточнява, че според него тук се касае за чиста *логическа* граматика, по друг начин казано, за универсалните условия за възможност на морфологията на значенията в познавателната им връзка с един възможен обект, а не на чиста граматика изобщо, разглеждана от психологическа или лингвистична гледна точка. Тогава, само в контекст, обусловен от волята за познание, от епистемологичната интенция, от съзнателното отношение към обекта като към познавателен обект в хоризонта на една истина, точно в така ориентираното контекстуално поле, „зеленото е или“ е неприемливо. Но след като „зеленото е или“ и „абракадабра“ не конституират в себе си своя контекст, нищо не забранява те да функционират в друг контекст като значещи маркери (или индекси, би казал Хусерл). Не само в произволния случай на превода от немски на френски, където „зеленото е или“ може да се натовари граматически и при слушане „или“ [*ou*] (*oder*) преминава в „къде“ [*où*] (указател за място): „Къде е отишло зеленото [*vert*] (на поляната: къде е зеленото)?“ „Къде е отишла чашата [*verre*], в която исках да ви дам да пиете?“. Но „зеленото е или“ (*the green is either*) дори означава *пример за аграматичност*. Бих настоявал тъкмо върху тази възможност: възможността за отнемане, за цитатно присаждане, което принадлежи на структурата на всеки говорен или писмен маркер, която конституира всеки маркер в писменост, даже преди и извън всякакъв хоризонт на семио-лингвистична комуникация; в писменост, с други думи, във възможност за

³ Дотук разгледахме изразите в комуникативната функция. Тя почива най-вече върху факта, че изразите работят като индекси. Но също така важна роля се приписва на изразите в духовния живот, доколкото той не участва в комуникативното отношение. Ясно е, че тази промяна във функцията не засяга това, което превръща изразите в изрази. Както преди, те имат своите *Bedeutungen* и същите *Bedeutungen* както в събеседването. (*Логически изследвания*, т. 1, гл. I, §8) Това, което изтъкнах тук, включва предложената от мен интерпретация на Хусерловия подход към проблема. Позволявам си препратка към *Гласът и феноменът*.

⁴ „В първото издание говорих за „чиста граматика“ — наименование, което се схваща по аналогия с „чиста наука за природата“ при Кант и нарочно посочено като такова. Но доколкото по никакъв начин не може да се твърди, че чистата морфология на *Bedeutungen* обхваща всичко *a priori* граматическо в универсалността му, защото, например, толкова важните за граматиката комуникативни връзки между психическите субекти съдържат собствено *a priori* — изразът *чиста логическа граматика* заслужава предпочитание...“ (*Логически изследвания*, т. 2, част 2, гл. IV, фр. прев. Ели, Келкел, Шепер, с. 136.), [Edmund Husserl. *Recherches logiques*, t. 2, trad. par Hubert Élie, Arion Lothar Kelkel & René Schérer, Paris: PUF, 1969, 2^e éd. (1961) – б. пр.].

функциониране, скъсала в някаква степен с „първичното“ си искане-да-каже, с принадлежността си към наситен и принуждаващ контекст. Всеки знак, като малка или голяма единица, лингвистичен или нелингвистичен, писмен или говорим (в общоприетия смисъл на тази опозиция), може да бъде *цитиран*, да бъде сложен в кавички; така той може да бъде изтръгнат от всеки даден контекст, да поражда до безкрайност нови контексти абсолютно и ненаситно. Това не предполага, че маркерът има стойност извън контекста, а напротив, че съществуват само контексти без никакъв център на абсолютно закотвяне. Тази цитатност, това удвояване или двойственост, тази итерабилност на маркера не е инцидент, нито аномалия, тя е това (нормално/анормално), без което един маркер не би имал така нареченото „нормално“ функциониране. Какъв ще бъде маркерът, който не може да бъде цитиран? И чийто произход не е успял пътем да се загуби?

Паразитите. Итер, за писмеността: че тя, може би, не съществува

Сега предлагам да разработим малко повече този въпрос, като се опрем на проблематиката за *перформативността*, но за да я задминем. Тук тя ни интересува по няколко повода.

1) Най-напред настойчивостта, която Остин внася в анализа на перлокутивността и илокутивността, оставя впечатлението, че той разглежда дискурсивните актове само като комуникативни актове. Авторът на въведението към френското издание на *How to do Things with Words*, цитирайки Остин, отбелязва: „Като сравнява *констативното* изказване (т. е. класическото „твърдение“, обикновено считано за вярно или погрешно „описание“ на факти) с *перформативното* изказване (от английски: *performative*) (т. е. това, което ни позволява да вършим нещо със средствата на речта), Остин е принуден да разглежда *всяко* изказване, заслужаващо това название (т. е. предназначено за *комуникация* – което ще изключи, например, рефлексните възклицания), най-вече и преди всичко като дискурсивен акт, създаден в *тоталната ситуация*, в която се намират събеседниците (с. 147).“ (Ж. Лан, въведение към превода, на който от сега нататък ще се позовавам, с. 19.)

2) Такава категория за комуникация е относително оригинална. Понятията на Остин за илокутивността и перлокутивността не визират преноса или прехода на едно смислово съдържание, но по някакъв начин посочват препредаването на първоначално

движение (което ще бъде определено в *общата теория на действието*), едно действие и предизвиканото следствие. В случаите на перформативност, комуникацията, ако нещо подобно може да съществува в цялата му отчетливост и чистота (за момента и в този етап на анализа заемам тази хипотеза), би била комуникиране на сила чрез тласъка на един маркер.

3) За разлика от класическото твърдение и от констативното изказване, перформативното няма референт извън себе си – във всеки случай преди и срещу него (но без съмнение, тук думата не подхожда и точно това е интересното в откритието). То не описва нещо, което съществува извън езика и преди него. То създава или променя една ситуация, то действа; и ако може да се каже, че констативното изказване също извършва нещо и винаги трансформира една ситуация, не би могло да се твърди, че това изгражда вътрешната му структура, проявената му функция или предназначението му, както в случая на перформатива.

4) Остин трябваше да отнеме анализа на перформативността от авторитета на истинната стойност, от опозицията истинно/неистинно⁵ поне в нейната класическа форма и понякога да подмени силовата стойност със силовата разлика (*illocutionary* или *perlocutionary force*). (Това мислене, което ми се струва, че не е нищо друго освен нищепанско, отправя знак към Ницше, който често е признавал за някакво сходство с едно от разклоненията на английската мисъл.)

Най-малко заради тези четири причини, Остин изглежда, че разбива концепта комуникация като чисто семиотичен, лингвистичен или символен концепт. Перформативът е „комуникация“, която не се ограничава главно с преноса на вече конституирано семантично съдържание, управлявано от насочеността към истината (на *разбулването* на това, което е в битието, или на *съгласуването* между вярното изказване и самото нещо).

И все пак, бих искал да покажа, че всички трудности, срещнати от Остин в неговия търпелив, открит, апоретичен и непрестанно променящ се анализ, който често се оказва по-плодотворен в признаването на безизходиците си, отколкото в самите си позиции, имат общ корен. Следният: Остин няма предвид съдържащата се в структурата на *локуцията* система от предикати, които наричам *графематични изобици*

⁵ „...да направя на пух и прах два фетиша, които, признавам, имам склонност да правя на пух и прах, а именно (1) фетишът истинно/неистинно, (2) фетишът ценност/факт.“ [Цитирано по българския превод. Джон Остин, *Как с думи се вършат неща*, прев. Тодор Петков. София: ИК „Критика и хуманизъм“, 1996, 133 - б. пр.]

(с други думи, преди всяко илокутивно или перлокутивно отграничение), и заради този факт обръква всички предишни опозиции, чиито валидност, чистота и строгост Остин напразно се стреми да установи.

За да покажа това, ще приема като известно и произтичащо от само себе си твърдението, че анализите на Остин непрестанно изискват една стойност на *контекст* и дори – на подлежащ на изчерпателно определение контекст, по право или телеологически; и дългият списък от изменящи се несполуки (*infelicities*), които могат да подведат събитието на перформатива, винаги отправя към елемент от това, което Остин нарича тотален контекст⁶. Един от тези съществени елементи, който въобще не е един сред всички – класически остава съзнанието, съзнателното присъствие на интенцията на говорещия субект в тоталността на локутивния акт. Оттук, перформативната комуникация се превръща в комуникация на искане-да-каже⁷ дори ако този смисъл няма референт под формата на нещо или на състояние на нещата, предишно или външно. Тогава присъствието на говорещите или на слушащите, участващи в осъществяването на един перформативен акт, съзнателното им интенционално присъствие в цялата операция, предполага телеологично, че никакъв *остатък* няма да се изплъзне от наличната тотализация. Никакъв остатък няма нито в определянето на възприетите договорености, нито във външния и в лингвистичния контекст, нито в граматическата форма, нито в семантичното разграничаване на употребените думи; никаква нередуцируема полисемия, с други думи, никаква изплъзваща се от хоризонта на смисловото единство „дисеминация“. Цитирам първите две лекции от *How to Do Things with Words*:

Общо казано, винаги е необходимо *обстоятелствата*, при които се произнесат думите, да бъдат *съответни* по някакъв начин или начини и твърде често е необходимо самият говорещ или други лица *също* да изпълняват определени *други* действия, били те „физически“ или „умствени“ действия, или дори актове на произнасяне на други думи. Така, когато давам име на кораб, е съществено важно аз да съм лицето, назначено да даде името; при сключването на (християнски) брак е съществено важно да не съм вече женен за жива, вменяема и неразведена жена и така нататък; за да е направен облог, в общия случай е необходимо предложението за облога се приеме от другия (който трябва да извърши нещо, примерно да каже „Готово“), и едва ли нещо е подарък, ако аз *кажа* „Подарявам ти го“, но така и не го връча.

Дотук всичко е прекрасно (с. 43), [Б. изд. с. 19].

⁶ Например с. 113, 151. фр. въведение, с.15, 16, 19, 20, 25, 26. [Автор на въведението е Жил Лан, преводач на книгата на Остин на френски език. Позоваванията на Дерида са по изданието: J. L. Austin. *Quand dire, c'est faire*. Traduction et introduction de G. Lane, Paris: Éd. du Seuil, 1970 - б. пр.]

⁷ Понякога това принуждава Остин повторно да въведе критерия за истина в описанието на перформативите. Вж. например с. 73 и 107.

Във Лекция II, след като премахва граматическия критерий, както често прави, Остин изследва възможността и произхода на неуспехите или на „несполуките“ на перформативното изказване. Тогава той определя шестте задължителни, ако не достатъчни условия за успеха на перформативното изказване. Когато преминаваме през стойности като „договореност“, „коригиране“ и „цялостност“, въведени в определението, ние по необходимост откриваме тези на изчерпателно определен контекст, на свободно присъстващо в нашата операция съзнание, на абсолютно изпълненото и овладяно искане-да-каже: телеологично правораздаване на цялото поле, чиято *интенция* остава организиращ център⁸. Подходът на Остин е достатъчно забележителен и типичен за философска традиция, с която той твърде малко би искал да е обвързан. Тя се състои в признанието, че възможността за негативното (тук *infelicities*) навярно е структурна възможност, че несполуката е същностен риск на разглежданите операции; после, с почти *непряко едновременен* жест, този риск е изключен, в името на някакъв вид идеална регулация, сякаш е инцидентен и външен риск, който не ни учи на нищо за феномена на разглеждания език. Това е още по-любопитно и откровено казано – неудържимо, тъй като Остин иронично обвинява „фетишизираната“ опозиция *ценност/факт*.

Така например, по повод на договореността, без която не може да има перформативност, Остин признава, че *всички* договорни актове *са изложени* на несполуки: „...на първо място изглежда ясно, че макар да ни вълнува (или да не успява да ни развълнува), несполуката е зло, което се пада по наследство на *всички* актове, имащи общия характер на ритуали и церемонии, всички *конвенционални* актове, макар че в действителност не *всеки* ритуал е уязвим за всяка форма на несполука (но тогава не всяко перформативно изказване е уязвимо за всяка злополука)“ (с. 18-19, курсивът е на Остин. [Цитирано по бълг. изд., с. 28 – б. пр.]).

Освен всички въпроси, които понятието „договореност“, с историческите си наслоения, поставя, тук би трябвало да отбележим:

1) както изглежда, точно на това място Остин изследва единствено договореността, която оформя *обстоятелствата* при изказването, контекстуалното му обкръжение, а не някаква вътрешно присъща договореност на това, което конституира самата локуция, всичко това, което за да избързаме, ще обобщим под проблематичното

⁸ с. 48, 50.

название „произволност на знака“; това, което увеличава, утежнява и радикализира трудността. „Ритуалът“ не е евентуалност – като итерабилност, той е структурна черта на всеки маркер;

2) че стойността на риска или на изложеността на неуспех, въпреки че би могла *a priori* да засегне тоталността на договорените актове (Остин признава това), не е разглеждана като същностен предикат или като *закон*. Остин не се пита какви следствия произтичат от факта, че една възможност – че един възможен риск – е винаги възможен, че по някакъв начин той е необходима възможност. И ако необходимата възможност за неуспех е призната, тя конституира още един инцидент. Какво е успехът, когато възможността за неуспех продължава да конституира структурата му?

Следователно, опозицията успех/провал, която принадлежи на илокутивността или на перлокутивността, тук изглежда твърде недостатъчна и производна. Тя предполага обща и систематична обработка на структурата на локутивността, при която безкрайното редуване на същност и случайност е неизбежно. Впрочем особено многозначително е, че Остин отблъсква „общата теория“, най-малко на два пъти я отдалечава точно в *Лекция II*. Оставям встрани първото изключване.

Няма да се впускам в общата теория; в много такива случаи можем дори да кажем, че актът е „невалиден“ (или способен да бъде анулиран при натиск или неправомерно повлияване) и така нататък. Тук предполагам, че някаква теория от твърде високо ниво би могла едновременно да обхване както това, което нарекохме несполуки, така и тези други „несполучливи“ характеристики на извършването на действия – в нашия случай действията, съдържащи перформативно изказване – в една теория, но ние не включваме този вид несполука – трябва да помним, че характеристики от този вид могат, както и става, постоянно да се намесват във всеки конкретен случай, който изследваме. Характеристики от този вид обикновено биха могли да се наричат „смекчаващи обстоятелства“ или „фактори, намаляващи или отменящи отговорността на дееца“, и тъй нататък. (С. 21, курсивът мой. [Цит. по б. изд., с 30 – б. пр.]).

Вторият акт на това изключване засяга по-директно нашата тема. Отнася се до възможността всяко перформативно изказване (и *a priori* всякакво друго изказване) да бъде „цитирано“. Така Остин изключва тази евентуалност (и общата теория, която ще я отчита) с някакво отстраняващо ожесточение, което тъкмо заради това става още по-значимо. Той настоява върху факта, че тази възможност е *анормална, паразитна*, че тя конституира някакъв вид *повяхване*, дори агония на езика, което трябва здраво да се държи на дистанция или от което трябва решително да се отървем. И концептът, на който се позовава, когато говори за „обикновеното“ и за „обикновения език“, е силно

повлиян от повяхването. Това е още по-проблематично и преди да го покажа, несъмнено предпочитам просто да прочета един параграф от *Лекция II*:

II. Второ, бидейки *изказвания* нашите перформативи, са *също така* наследници и на други видове несполуки, които засягат *всички* изказвания. Засега съзнателно изключвам и тях, макар че те също биха могли да бъдат включени в едно по-общо обяснение. Имам предвид например следното: едно перформативно може да бъде, да речем, *по особен начин* неискрено или недействително, ако е казано от актьор на сцената, вписано в стихотворение или казано насаме със себе си. Това по особен начин се отнася до всяко едно изказване – огромна промяна (*sea-change*) при специфични обстоятелства. В такива обстоятелства езикът по особен – разбираеми – начини се използва не на *сериозно* (курсивът мой, Ж. Дерида), а по начини, *паразитиращи* върху нормалната му употреба – отнасящи се до теорията за *повяхването* на езика. Ние ги *изключваме* от изследването. Нашите перформативни изказвания, сполучливи или не, трябва да се разбират като произведения при обикновени обстоятелства. (С. 21-22) [Цит. по б. изд., с. 31 – б. пр.]

Следователно, Остин изключва заедно с всичко, което нарича *sea-change*, „несериозното“, „паразитирането“, „повяхването“, „необикновеното“ (и заедно с цялата обща теория, която, ако си дадем сметка, вече няма да се ръководи от тези опозиции), това, което той все пак признава като открита за всяко изказване възможност. Философската традиция винаги е третираше писмеността именно като „паразит“ и тук близостта изобщо не е случайна.

Тогава, поставям следния въпрос: дали тази обща възможност по принуда се оказва възможността за несполука или клопка, в която езикът може да *попадне* или да се загуби като в бездна, разположена извън или пред него? Какъв е статусът на *паразитирането*? С други думи, дали приетата от Остин общовалидност на риска *заобикаля* езика като някакъв *ров*, място на външно пропадане, от което локуцията би могла никога да не излезе, което тя би могла да избегне, оставайки при себе си, „у дома“, подслонена от своята същност или *telos*? Или напротив, този риск е условието ѝ за вътрешна и позитивна възможност? Тази външност е вътрешността ѝ? Самата сила и законът за възникването ѝ? В последния случай какво означава „обикновен“ език, който се определя чрез изключването на самия закон на езика? Дали изключвайки общата теория на структурното паразитиране, Остин, който все пак претендира, че описва факти и събития от обикновения език, не прокарва като обичайна една телеологична и етическа определеност (еднозначността на изказването, за която той другаде признава, че е философски „идеал“ (с. 93), [б. изд., с. 71 – б. пр.]) – присъствие в себе си на един тотален контекст, прозрачност на интенциите, наличие на искане-да-каже в абсолютно неповторимата единичност на един *speech act* и т.н.)?

Защото накрая, това, което Остин отхвърля като аномалия, изключение, „несериозност“⁹, *цитат* (на сцената, в стихотворението или насаме със себе си), не е ли едно видоизменение на общата цитатност – по-точно, на общата итерабилност, без която дори не би могъл да съществува „сполучлив“ перформатив? По този начин – парадоксално, но неизбежно заключение – успешният перформатив е, по необходимост, „нечистият“ перформатив, за да възприемем използваната от Остин дума, когато той по-нататък уверява, че не съществува „чист“ перформатив¹⁰.

Вече ще разглеждам нещата и от страната на позитивната възможност, а не само откъм несполуката: ще бъде ли възможно едно перформативно изказване, ако не се появи цитатно удвояване, което от само себе си разцепва и разделя чистото своеобразие на събитието? Поставям въпроса под тази форма, за да предотвратя едно възражение. Може да ми бъде казано: вие не бихте могли да претендирате, че изяснявате така наречената графематична структура на локуцията само чрез случая на перформативните несполуки, колкото и реални да са тези несполуки и колкото и ефективна и обща да е тяхната възможност. Не можете да отречете, че има и успешни перформативи и това трябва да се има предвид: откриват се заседания (вчера Пол Рикьор направи това), казва се: „Задавам един въпрос“, хората се обзалагат, предизвикват, пускат кораби във водата и дори се женят, понякога – не само веднъж. Изглежда, че подобни събития се случват. И дори само едно от тях да е станало един-единствен път, пак би трябвало да си даваме сметка за него.

Ще отговоря: „Може би.“ Първо, трябва да се запитаме какво е „случващото се“ или да се уговорим за събитийността на събитието, която предполага намесата на едно изказване в привидно сегашното и неповторимо възникване, което в себе си може да бъде само повторителна [*répétitive*] или цитатна структура или по-точно (тези две думи могат да отведат до объркване): итерабилна. Връщам се към това положение, което ми се струва фундаментално и което сега засяга принципния статут на събитието, на

⁹ Остин често прибегва до твърде подозрителната стойност на „несериозното“ (виж напр. с. 104, 121), [б. изд., с. 94, 110]. Тя е в същностна връзка с това, което казва на друго място за *oratio obliqua* (с. 70-71), [б. изд., с. 70, 71] и *мимиката*.

¹⁰ От тази гледна точка може да се проблематизира признатият от Остин факт, че „много често, едно и също изречение се използва по двата начина: перформативен и констативен. Работата изглежда безнадеждна още от самото му начало, ако ще търсим критерий, като оставяме изказванията, *такива, каквито са*.“ (Б. изд., с. 67 – б. пр.) Графематичният корен на цитатността (итерабилността) предизвиква затруднението и заради него „ще е невъзможно, както казва Остин, да се изготви изчерпателен списък на всички критерии“.

речевото събитие или на опосредстваното от речта събитие, до странната логика, която събитието предполага и която често остава незабелязана.

Възможен ли е успехът на перформативното изказване, ако формулировката му не повтаря „кодирано“ или итерабилно изказване; казано по друг начин, ако формулата, която произнасям, за да открия заседание, да пусна кораб във водата или да обявя бракосъчетание, не подлежи на идентифициране като *съответстваща* на итерабилен модел, ако тя *по някакъв начин не се идентифицира като „цитат“*? [Подчертавам също и кавичките.] *Цитатността тук не е от същия тип*, както в театралната пиеса, във философското позоваване или при рецитирането на стихотворение. Както казва Остин, перформативите имат относителна специфичност, „относителна чистота“. Но тази относителна чистота не се изправя *срещу* цитатността или итерабилността, а срещу други видове итерация във вътрешността на една обща итерабилност, която извършва насилие над привидно строгата чистота на всяко дискурсивно събитие или на всеки *speech act*. Вместо противопоставянето на цитата или на итерацията срещу не-итерацията на събитието, по-добре е да се състави диференциална типология на форми на итерация, ако допуснем, че такъв проект е удържим и може да има за резултат една изчерпателна програма – въпрос, който тук ще спестя. *Категорията интенция няма да изчезне* в тази типология; *тя ще заема мястото си*, но от него тя няма да владее цялата сцена и цялата система на изказването. На това място преди всичко ще боравим с различни видове маркери или вериги от итерабилни маркери, а не с опозиция между цитатните изказвания, от една страна, а от друга – с обособени и оригинални изказвания-събития. Първото следствие ще бъде следното: щом имаме структурата на итерацията като даденост, интенцията, която оживява изказването, *никога няма изцяло да присъства в себе си и в съдържанието си*. Итерацията, която *a priori* структурира изказването, предизвиква същностно *разпукване* и пречупване. „Несериозното“, *oratio obliqua* няма вече да бъдат изключвани от „обикновения“ език, както Остин желаше. И ако настояваме, че обикновеният език или обикновените обстоятелства на езика изключват цитатността или общата итерабилност, това не означава ли, че въпросната „обикновеност“ – нещото или понятието приютяват една примамка, която е телеологичната примамка на съзнанието, чиято неразрушима необходимост, систематични следствия и мотивации предстои да бъдат анализирани? Преди всичко, същностното отсъствие на интенцията от актуалността на изказването, ако предпочитате – структурната безсъзнателност,

забранява каквото и да било насищане на контекста. За да бъде изчерпателно определен контекстът, в смисъла на Остин, най-малкото би трябвало съзнателната интенция да е цялостно присъстваща и непосредствено прозрачна за себе си и за другите, тъй като тя е детерминиращият фокус на контекста. Концептът или търсенето на „контекста“ изглежда страда от същата теоретическа и тенденциозна несигурност, която има същия метафизичен произход, както концепта „обикновен“: етическият и телеологичен дискурс на съзнанието. Прочитът на конотациите, този път, на текста на Остин ще потвърди прочита на описанията; току-що посочих принципа им.

Différance [оразличаващото отлагане], необратимото отсъствие на интенцията или на подкрепата за перформативното изказване – най-„събитийното“ от всички възможни изказвания предвид на предикатите, които преди малко припомних, ми позволява да формулирам общата графематична структура на всяка „комуникация“. Сигурно не бих извел като следствие липсата на всякаква специфичност, отнасяща се до ефектите на съзнанието, до речевите ефекти (като противоположност на писмеността в традиционен смисъл), че няма никакъв ефект на перформативност, никакъв ефект на обикновен език, никакъв ефект на присъствие и на дискурсивно събитие (*speech act*). Просто тези ефекти не изключват това, което най-често им се противопоставя дума по дума; напротив, те го предполагат асиметрично, като общо пространство на възможността им.

Подписи

Това общо пространство на първо място е пространствеността като пробив в присъствието при оставянето на маркера, което тук наричам писменост. Всички трудности, изникващи пред Остин, се срещат в мястото, където едновременно става въпрос за присъствие и за писменост. Признак на това откривам в откъса от *Лекция V*, където се появява разединената инстанция на *seing* [юридическия подпис].

Случайно ли е, че Остин трябва да отбележи: „Отново трябва да обясня, че тук се заплитаме. Да чувстваш как твърдата почва на предразсъдъка се изплъзва е освежаващо, но си носи и неприятните последици.“ (с. 85), [с. 62, 63 от б. изд. – б. пр.]? Малко преди това се появи една „безизходица“, до която се достига „всеки път, когато търсим *прост и единствен* граматически и лексикален критерий“, за да разграничим перформативните или констативните изказвания. (Трябва да каже, че това е критика на

лингвистицизма и на авторитета на кода – основана на езиковия анализ критика, която най-много ме интересува в построението на Остин и най-малко ме убеди.) Той се опита да оправдае с нелингвистични причини проявеното до този момент в анализа на перформативите предпочитание към формите на първо лице, сегашно време, изявително наклонение, действителен залог. Оправданието от последна инстанция е позоваването на това, което Остин нарича *източник* [*source*] на изказването. Понятието за *източник*, чийто залог е така очевиден, се появява често в следващата част от текста и пренасочва целия анализ във фазата, която изследваме. Остин не само не се съмнява, че източникът на едно устно изказване в първо лице, сегашно време, изявително наклонение, деятелен залог *присъства* в изказването и в съобщението (опитам да обясня защо имаме основания да не мислим така), но той не се съмнява, че еквивалентът на връзката с източника, осигурен от *подписа*, е чисто и просто очевиден в писмените изказвания:

Там, където в словесната формула на изказването *няма* отнасяне към лицето, извършващо произнасянето и чрез това действие и чрез местоимението „аз“ и собственото име, тогава в действително към него ще има отнасяне по един от двата начина:

а) В устните изказвания, чрез това, че то е *лицето, което прави изказването* и което извършва произнасянето – можем да го наречем *произход* на изказването, използван обикновено във всяка система на устни координати на референция.

б) В писмените изказвания (или „надписите“) *чрез полагане на подписа му* (това, разбира се, трябва да бъде извършено, защото писмените изказвания не са обвързани за произхода си източника им така, както устните). (С. 83-84), [С. 62 от б. изд. – б. пр.].

Остин приписва аналогична функция на формулата: „с настоящото“ в официалните документи.

От тази гледна точка да се опитаме да анализираме подписа, отношението му с настоящето и с източника. От сега нататък ще считам, че този анализ предполага, че всички установени предикати ще са валидни също за този устен „подпис“, който е, който претендира, че е присъствието на „автора“ като „лице, което се изказва“, като „източник“, за произвеждането на изказването.

По определение, писменият подпис предполага сегашното или емпирично присъствие на подписващия. Но, ще се каже, подписът също така маркира и задържа своето минало присъствие в миналото настояще, което ще стане бъдещо настояще, значи – в едно настояще изобщо, в трансценденталната форма на сегашността. Общата

сегашност е някак вписана, прикачена към настоящата пунктуалност на формата на подписа, винаги очевидна и винаги единствена. В това е енигматичната неподправеност на всички парафи. За да се осъществи свързването с източника, би трябвало да се задържи абсолютната единственост на събитието на подписа: чистата възпроизводимост на едно чисто събитие.

Има ли нещо подобно? Абсолютната единственост на събитието на подписа случва ли се някога? Има ли подписи?

Да, разбира се, всеки ден. Следствията на подписа са най-обикновеното нещо на света. Но условието за възможност на следствията е едновременно, още веднъж, условието за тяхната невъзможност, за невъзможността на строгата им чистота. За да функционира, с други думи – за да бъде четлив, подписът трябва да има повторема, итерабилна, подправяема форма; той трябва да може да се откъсне от настоящата и единствена интенция на поставянето си. Способността му да остава същият, променяйки идентичността и единствеността си, раздвоява поставения върху него печат. Преди малко посочих принципа на този анализ.

Да приключим това твърде сухо изложение:

1) като писменост, комуникацията, щом настояваме да запазим думата, не е средство за пренасяне на смисъл, размяна на интенции и искания-да-се-каже, не е дискурсът и „общуването на съзнания“. Ние не сме свидетели на края на писмеността, който би възстановил прозрачността или непосредствеността на обществените отношения, следвайки идеологическото схващане на Маклуън; но по-скоро – на все по-могъщото историческо разгръщане на една обща писменост, на която системата на речта, на съзнанието, на смисъла, на присъствието, на истината и т.н., ще бъде само следствие и трябва да бъде анализирана като такава. Това поставено под въпрос следствие другаде нарекох логоцентризм;

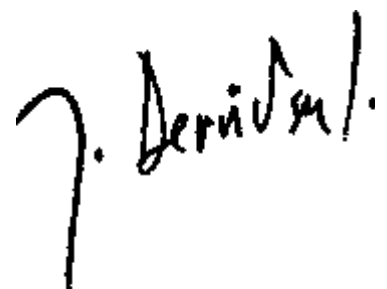
2) семантичният хоризонт, който обикновено управлява понятието „комуникация“, е задминат или разкъсан от намесата на писмеността, по друг начин казано – на *дисеминацията*, която е несводима до *полисемията*. Писмеността се чете като „последна инстанция“, тя не дава повод за херменевтично разчитане на скрит смисъл или истина;

3) въпреки общото изместване на класическия, „философски“, западен и т.н. концепт за писменост, изглежда наложително да запазим временно и стратегически,

старото име. Така предполага цялата логика на *палеонимията*, която тук не мога да разгърна¹¹. Съвсем схематично: опозицията на метафизичните концепти (напр. реч/писменост, присъствие/отсъствие и т.н.) никога не е сблъсък на два термина, а е йерархия и подчинителен ред. Деконструкцията не може да се ограничи или непосредствено да премине в неутрализация: чрез един двоен жест, двойна наука, двойна писменост – тя трябва да извършва *преобръщане* на класическата опозиция и общо *изместване* на системата. Само при това условие деконструкцията ще си осигури средства за *намеса* в полето на критикуваните от нея опозиции, което е, също така поле на недискурсивни сили. От друга страна, всеки концепт принадлежи към систематична верига и самият той конституира предикативна система. Няма метафизичен концепт в себе си. Има метафизична или неметафизична работа върху концептуалните системи. Деконструкцията не се състои в преминаване от един към друг концепт, но в преобръщане и в изместване на един концептуален ред, както и на неконцептуалния ред, в който се артикулира. Например, като класически концепт, писмеността съдържа подчинени, изключени или запазени за по-късно предикати, заради сили и по необходимости, които предстои да бъдат анализирани. Това са тези предикати (някои от тях припомним), чиято генерална, генерализираща и генеративна сила се оказва освободена и присадена върху „новия“ концепт за писменост, който съответства на това, което винаги се е *съпротивлявало* на старата силова организация, който винаги е изграждал *остатъка*, несводим до доминиращата сила, която организира йерархията – за да избързаме, нека я наречем логоцентрична. Да запазим старото име „писменост“ за новия концепт, означава да задържим структурата на присаждане, на преминаване и на приобщаване неотделима от ефективната *намеса* в конституираното историческо поле. На всичко, което се разиграва в деконструктивните операции, му се дава шанса, силата и властта на *комуникацията*.

Но ще бъде разбрано това, което следва от само себе си, особено във философски колоквиум: дисеминираща дейност, *отстранена* от присъствието (на битието) съобразно всички свои видоизменения, писмеността, ако такова нещо има, може би комуникира, но със сигурност не съществува. Или едва-едва, под формата на най-невероятния подпис.

¹¹ Виж *La dissemination* и *Positions*.



(Забележка: писменият –текст – на този – устен – доклад би трябвало преди колоквиума да се адресира до *Асоциация на франкофонските философски общности*. Такава пратка би трябвало да бъде подписана. Нещо, което правя и подправлям тук. Къде? Там. J. D.)

J. DERRIDA.